

CONCEPTES I FONAMENTS DE LA CONSERVACIÓ I
RESTAURACIÓ

Normatives i textos de referència

Material de suport a l'assignatura

GRAU EN CONSERVACIÓ-RESTAURACIÓ DE BÉNS
CULTURALS

Salvador García Fortes

ÍNDEX

- El Conservador-Restaurador: Una Definició de la Professi3. *ICOM*
- Directrius Professionals I. La Professi3. *ECCO*
- Terminologia per definir la Conservaci3 del Patrimoni Cultural Tangible. *ICOM-CC*
- Directrius Professionals II. Codi Ètic. *ECCO*
- Directrius Professionals III. Educaci3 i Formaci3. *ECCO*
- Criteris d'intervenci3 en B3ns Mobles. Dec3leg de la Restauraci3. *IPCE*

EL CONSERVADOR-RESTAURADOR: UNA DEFINICIÓ DE LA PROFESSION

*ICOM. Consell Internacional dels Museus. Comitè per a la conservació.
Grup de treball per a la formació en conservació-restauració*

Copenhaguen, setembre 1984

1. Introducció

- 1.1. La finalitat d'aquest document és establir els objectius, principis i necessitats fonamentals de la professió de conservador-restaurador.
- 1.2. A la majoria dels països, la professió de conservador-restaurador resta encara per definir: actualment tota persona que conserva i restaura és anomenada conservador o restaurador, qualsevol que sigui l'extensió i el nivell de la seva formació.
- 1.3. Des de la preocupació pel respecte de l'ètica professional i de les normes de la pràctica de la conservació dels objectes en tractament, i pels propietaris d'aquests objectes, hi ha hagut diversos intents de definir la professió, per distingir les professions emparentades i per determinar les necessitats apropiades en formació.
- 1.4. D'altres professions, com ara la medicina, el dret o l'arquitectura, al llarg de la seva evolució, han passat per les fases d'auto-examen i de definició i han fixat les normes reconegudes que avui dia són generalment acceptades.
- 1.5. Definir la professió del conservador-restaurador està justificat i és oportú, i ha de permetre a la professió d'assolir un estatus igual que el de les altres disciplines emparentades com ara la del conservador, l'arqueòleg o el científic.

2. L'activitat del conservador-restaurador

- 2.1. L'activitat del conservador-restaurador, la conservació, consisteix en l'examen tècnic, la preservació i la conservació-restauració de béns culturals.

L'examen és el procediment seguit per determinar l'estructura original i els components d'un objecte, així com l'abast del seu deteriorament, les alteracions i les pèrdues que ha sofert i la seva documentació d'aquestes observacions.

La preservació és l'acció presa per retardar o prevenir el deteriorament o les pèrdues que els béns culturals són susceptibles de patir, per mitjà del control del medi ambient en el qual es troben i el tractament de la seva estructura per mantenir-lo el màxim de temps possible en un estat d'estabilitat.

La restauració és l'acció seguida per tornar comprensible un objecte deteriorat o danyat, sacrificant el mínim possible la seva integritat estètica i històrica.

- 2.2. Els conservadors-restauradors treballen en els museus, en els serveis oficials de protecció del patrimoni, en treballs privats de conservació o de forma independent.

La seva missió és comprendre els aspectes materials dels objectes que tenen una significació històrico-artística per mirar de prevenir la seva degradació i afavorir la comprensió de manera que permeti distingir entre allò que és original i allò que és fals.

3. Impacte i classificació de les activitats del conservador-restaurador

- 3.1. El conservador-restaurador té una responsabilitat particular en el moment d'aplicar un tractament als originals, sovint únics i d'un gran valor artístic, religiós, històric, científic, cultural, social o econòmic.

El valor d'aquests objectes resideix en les característiques de la seva fabricació, el seu testimoni com a document històric i conseqüentment, en la seva autenticitat. Aquests objectes són l'expressió significativa de la vida espiritual, religiosa i artística del passat, sovint els documents d'una situació històrica; són obres de primera magnitud o simplement objectes de la vida quotidiana.

- 3.2. La qualitat documental d'un objecte històric és la base de la investigació en la Història de l'art, etnografia, arqueologia i d'altres disciplines amb base científica. Per això la importància de preservar la seva integritat física.

- 3.3. El risc de manipulació o de transformació d'un objecte és inherent a tota intervenció en conservació i restauració.

El conservador-restaurador ha de treballar en estreta col·laboració amb el responsable de les col·leccions o d'altres especialistes.

Junts han de distingir entre allò que és necessari i allò que és superflu, entre allò que és possible i allò que és impossible, la intervenció que atempta contra el valor i la qualitat d'un objecte i aquella que està feta en detriment de la seva integritat.

- 3.4. El conservador-restaurador, per tant, ha de ser conscient de la naturalesa documental d'un objecte, ja que cadascun d'ells conté (sol o en el seu conjunt) els antecedents i missatges històrics, estilístics, iconogràfics, tecnològics, intel·lectual, estètics, i/o espirituals. Així, el conservador-restaurador s'ha de mostrar sensible i reconèixer la naturalesa d'aquests objectes, i ha d'ésser guiat per ells en l'acompliment de les seves funcions.

- 3.5. En conseqüència, totes les intervencions han d'ésser precedides d'un examen metòdic i científic, orientat cap a la comprensió de l'objecte en tots els seus aspectes, i les conseqüències de cada manipulació han de ser tingudes en consideració.

Qui per falta de formació no pugui realitzar aquest examen o, qui per manca d'interès o per qualsevol d'altra raó no procedeixi d'aquesta manera, no pot ser encarregat de la responsabilitat del tractament.

Un conservador-restaurador ben format i experimentat es l'únic capaç d'interpretar correctament els resultats de tals exàmens: només una persona que posseeixi aquestes qualitats pot prevenir les conseqüències de les decisions preses.

- 3.6. Tota intervenció sobre un objecte històric-artístic s'ha de cenyir a una metodologia científica: recerca de les fonts, anàlisi, interpretació i síntesi. Només si el tractament es realitza en aquestes condicions es pot preservar la integritat física d'un objecte i entendre el seu significat. Encara més, aquesta aproximació augmenta la nostra capacitat de desxifrar el missatge i contribuir d'aquesta manera a un nou coneixement.
- 3.7. El conservador-restaurador treballa sobre l'objecte mateix. Aquest treball, com el del cirurgià té com a fonament una habilitat manual, un "saber fer". A més, aquesta habilitat manual, de la mateixa manera que la del cirurgià, ha d'anar unida al coneixement teòric i a una capacitat d'avaluar simultàniament la situació i valorar immediatament les conseqüències i el seu impacte.
- 3.8. La cooperació interdisciplinària és d'importància primordial, ja que avui en dia el conservador-restaurador ha de treballar com a membre d'un equip.

De la mateixa manera que un cirurgià no pot ser al mateix temps radiòleg, patòleg i psicòleg, el conservador-restaurador no pot ser un expert en art, o en història cultural, i en química i/o en d'altres ciències naturals o humanes.

Com en el cas del cirurgià, el treball del conservador-restaurador pot i s'ha de completar amb el resultat de les anàlisis i de les investigacions dels científics. Aquesta cooperació funcionarà bé si el conservador-restaurador és capaç de formular les seves qüestions de manera científica, precisa i d'interpretar les respostes en un context exacte.

4. Diferències amb les professions properes

- 4.1. Les activitats professionals del conservador-restaurador són diferents de les de les professions artístiques o artesanals. Un dels criteris fonamentals d'aquesta diferència és que per a les seves activitats, el conservador-restaurador no crea objectes culturals nous.

Reconstruir físicament el que no existeix o no pot ésser preservat és de domini de l'artesanat o de les professions artístiques tals com ferrers, dauradors, ebenistes, decoradors i d'altres. Tanmateix, aquests poden també beneficiar-se considerablement dels descobriments i dels coneixements dels conservadors-restauradors.

- 4.2. Només un conservador-restaurador ben format i cultivat, experimentat i molt sensible pot recomanar que una intervenció sobre un objecte que tingui

una significació històrica i/o artística sigui feta per un artista, un artesà o un conservador-restaurador.

Només aquesta persona, d'acord amb el conservador o un altre especialista, té tots els mitjans per examinar un objecte, determinar la seva condició i avaluar la seva significació documental material.

5. Formació i educació del conservador-restaurador

- 5.1. Per adquirir les qualitats i les especificitats professionals abans descrites, els futurs conservadors-restauradors hauran de rebre una formació artística, tècnica i científica basada en una educació completa, general.
- 5.2. La formació haurà de comprendre el desenvolupament de la sensibilitat i de l'habilitat manual, l'adquisició d'un coneixement teòric dels materials i de les tècniques, i un coneixement fonamental de la metodologia científica, per desenvolupar la capacitat per resoldre els problemes de la conservació per a una aproximació sistemàtica, partint d'investigacions precises i per una interpretació crítica dels resultats.
- 5.3. La formació i els estudis teòrics haurien de comprendre els temes següents:
 - Història de l'art i de les civilitzacions
 - Mètodes d'investigació i de documentació
 - Coneixements de la tecnologia i dels materials
 - Teoria i ètica de la conservació
 - Història i tecnologia de la conservació-restauració, química, biologia i física dels processos de deteriorament i dels mètodes de conservació
- 5.4. Entenent que el període de pràctiques constitueix una part essencial de tot el programa de formació. La formació ha de ser finalitzada per una tesi o una memòria, i hauria d'ésser reconeguda com equivalent d'un títol universitari.
- 5.5. En tots els estadis de la formació dels conservadors-restauradors, s'haurà de posar l'accent sobre la pràctica, però sense perdre de vista la necessitat de desenvolupar i aguditzar la comprensió dels factors tècnics, científics, històrics i estètics.

La finalitat última de la formació i del desenvolupament de professionals altament competents, qualificats i capacitats per realitzar de manera reflexiva les intervencions extremadament complexes en conservació, documentar-les a fons, amb la finalitat que el treball i les dades enregistrades contribueixin, no només en la preservació, sinó també a una més profunda comprensió dels esdeveniments històrics i artístics relatius als objectes en procés de tractament.

DIRECTRIUS PROFESSIONALS I. LA PROFESSIÓ

*ECCO. Confederació Europea d'Organitzacions de Conservadors-
Restauradors.*

Aprovat per l'Assemblea General d'E.C.C.O. Brussel·les, 1 de març de 2002

Preàmbul

Els objectes, edificis i ambients als quals la societat atribueix valors estètics, artístics, documentals, ambientals, històrics, científics, socials, o espirituals particulars es consideren "patrimoni cultural" i constitueixen un patrimoni material i cultural que serà transmès a les generacions futures.

Donat que la societat confia la seva cura al Conservador-Restaurador, aquest adquireix una responsabilitat no només amb el patrimoni cultural en si mateix, sinó també amb el seu propietari o guardià legal, amb l'autor o creador, el públic, i la posteritat. Les següents circumstàncies serveixen per salvaguardar tot el patrimoni cultural amb independència del seu propietari, edat, nivell d'acabat o valor.

I. Definició del Conservador-Restaurador

El Conservador-Restaurador és un professional que té l'entrenament, el coneixement, les habilitats, l'experiència i la comprensió per actuar amb l'objectiu de preservar el patrimoni cultural per al futur, i d'acord a les consideracions assenyalades a continuació.

El paper fonamental del Conservador-Restaurador és la preservació del patrimoni cultural en benefici de les generacions presents i futures.

El Conservador-Restaurador contribueix a la percepció, a l'apreciació i comprensió del patrimoni cultural pel que fa al seu context ambiental i a les seves característiques físiques i importància.

El Conservador-Restaurador porta a terme i és responsable de: el planejament estratègic; l'examen i diagnòstic; l'elaboració dels plans de conservació i de les propostes de tractament; la conservació preventiva; els tractaments de conservació-restauració i la documentació de les observacions i de qualsevol intervenció.

L'**examen** consisteix en la identificació, la determinació de la composició i l'avaluació de l'estat del patrimoni cultural; la identificació, naturalesa i extensió de les alteracions; l'avaluació de les causes de deterioració i la determinació del tipus i extensió del tractament necessitat. Inclou l'estudi de la informació existent rellevant.

La **conservació preventiva** consisteix en l'acció indirecta per retardar el deteriorament i prevenir el dany creant les condicions òptimes per a la preservació del patrimoni cultural mentre sigui compatible amb el seu ús social. La conservació preventiva també s'encarrega de la manipulació, transport, ús, magatzematge i l'exposició correctes. Pot també incloure

aspectes relacionats amb la producció de facsímils amb la finalitat de preservar l'original.

La **conservació curativa** consisteix principalment en l'acció directa realitzada sobre el patrimoni cultural amb l'objectiu d'estabilitzar el seu estat i retardar posteriors deterioracions.

La **restauració** consisteix en l'acció directa realitzada sobre el patrimoni cultural danyat o deteriorat amb l'objectiu de facilitar la seva percepció, apreciació i comprensió, respectant en la mesura del possible les seves propietats estètiques, històriques i físiques.

La **documentació** consisteix en un registre escrit i il·lustrat exacte de tots els procediments realitzats, i la base lògica de cadascun d'ells. S'ha de presentar una còpia de l'informe al propietari o al custodi del patrimoni cultural i s'ha de mantenir accessible. En aquest document s'ha d'especificar qualsevol requisit posterior per al magatzematge, manteniment, exhibició o accés a la propietat cultural.

El Conservador-Restaurador manté la propietat intel·lectual de l'expedient que serà conservat com a referència futura.

A més, és competència dels Conservador-Restauradors:

- desenvolupar programes, projectes i prospeccions en el camp de la conservació-restauració
- proporcionar consell i assistència tècnica per a la preservació del patrimoni cultural
- preparar els informes tècnics sobre patrimoni cultural (excepte qualsevol judici sobre el seu valor comercial)
- realitzar investigacions
- desenvolupar programes educatius i ensenyar
- donar a conèixer la informació obtinguda de l'examen, del tractament o de la investigació
- promoure una comprensió més profunda del camp de la conservació-restauració

II. Educació i formació

Per mantenir els estàndards de la professió, l'educació professional dels Conservadors-Restauradores i la seva formació estarà al nivell d'un màster d'universitat (o equivalent reconegut) en conservació-restauració. La formació es detalla més a fons en el Document "Directrius professionals d'E.C.C.O. III".

El de la Conservació-Restauració és un camp complex i en ràpid desenvolupament.

Per tant, el Conservador-Restaurador qualificat té la responsabilitat professional de mantenir-se actualitzat respecte als últims descobriments, i d'assegurar-se que practica la seva professió conforme al pensament ètic actual.

El desenvolupament professional continu es detalla més a fons en el Document "Directrius professionals d'E.C.C.O. II".

III. Diferenciació respecte a altres camps relacionats

El de la Conservació-Restauració es diferencia d'altres camps relacionats (ex. l'Art i l'Artesania) en què el seu objectiu primari és la preservació del patrimoni cultural, enfront de la creació de nous objectes o el manteniment o reparació d'objectes en un sentit funcional.

El Conservador-Restaurador es diferencia d'altres professionals per la seva educació específica en conservació-restauració.

TERMINOLOGIA PER DEFINIR LA CONSERVACIÓ DEL PATRIMONI CULTURAL TANGIBLE

ICOM-CC. Consell Internacional dels Museus. Comitè per a la conservació.

*Resolució presentada als membres de l'ICOM-CC durant la XV Conferència Triennial.
Nova Delhi, 22-26 de setembre de 2008*

Considerant que

- a.** el nostre objectiu és transmetre el patrimoni cultural tangible a futures generacions, assegurant el seu ús actual i respectant el seu significat social i espiritual,
- b.** qualsevol mesura o acció realitzada ha de ser el resultat d'un procés de presa de decisions inclusiu i interdisciplinari,
- c.** el procés de presa de decisions inclou sempre la documentació i investigació (històrica, historicoartística, científica o tècnica), i reconeix el context passat, present i futur del ben cultural,

i que des de la creació en 1967 del Comitè Internacional de l'ICOM (ICOM-CC),

- d.** nostra comunitat professional ha crescut de manera significativa en grandària i en diversitat de professions i cultures representades,
- e.** el públic s'ha convertit cada vegada més en un protagonista essencial per a la salvaguarda del nostre patrimoni cultural comú,
- f.** en ocasions hi ha hagut una multiplicació desordenada de la terminologia¹, la qual cosa ha portat a confusió i malentesos,

L'ICOM-CC, que representa a través de l'ICOM a una àmplia xarxa professional internacional, veu la necessitat d'una terminologia clara i coherent, que faciliti la comunicació entre els seus membres, entre els membres de l'ICOM, entre la comunitat de professionals del patrimoni a nivell mundial, i amb el públic en general.

L'ICOM-CC adopta els següents termes: "conservació preventiva", "conservació curativa" i "restauració", que conjuntament constitueixen la 'conservació' del patrimoni cultural tangible.

Aquests termes es distingeixen entre si pels diferents objectius que presenten les 'mesures i accions' que comprenen.

Les definicions dels termes són els següents:

¹ Exemples "conservació no interventiva", "conservació indirecta", "conservació passiva", "cuidat de col·leccions", "preservació", "conservació preventiva", "manutenció", "preservació indirecta", "conservació activa", "conservació", "conservació directa", "conservació interventiva", "conservació *reparadora", "conservació *curativa", "estabilització", "tractament", "preservació directa", "reparació", "rehabilitació", "renovació", "conservació-restauració", etc.

Conservació

Totes aquelles mesures o accions que tinguin com a objectiu la salvaguarda del patrimoni cultural tangible, assegurant la seva accessibilitat a generacions presents i futures. La conservació comprèn la conservació preventiva, la conservació curativa i la restauració. Totes aquestes mesures i accions hauran de respectar el significat i les propietats físiques del ben cultural en qüestió.

- Conservació preventiva

Totes aquelles mesures i accions que tinguin com objectiu evitar o minimitzar futures deterioracions o pèrdues. Es realitzen sobre el context o l'àrea circumdant al bé, o més freqüentment un grup de béns, sense tenir en compte la seva antiguitat o condició. Aquestes mesures i accions són indirectes – no interfereixen amb els materials i les estructures dels béns. No modifiquen la seva aparença.

Alguns exemples de conservació preventiva inclouen les mesures i accions necessàries per al registre, emmagatzematge, manipulació, embalatge i transport, control de les condicions ambientals (llum, humitat, contaminació atmosfèrica i insectes), planificació d'emergència, educació del personal, sensibilització del públic, aprovació legal.

- Conservació curativa

Totes aquelles accions aplicades de manera directa sobre un bé o un grup de béns culturals que tinguin com a objectiu detenir els processos nocius presents o reforçar la seva estructura. Aquestes accions només es realitzen quan els béns es troben en un estat de fragilitat notable o s'estan deteriorant a un ritme elevat, per la qual cosa podrien perdre's en un temps relativament breu. Aquestes accions de vegades modifiquen l'aspecte dels béns.

Alguns exemples de conservació curativa inclouen la desinfectació de tèxtils, la dessalinització de ceràmiques, la desacidificació del paper, la deshidratació de materials arqueològics humits, l'estabilització de metalls corroïts, la consolidació de pintures murals, la remoció d'herbes en mosaics.

- Restauració

Totes aquelles accions aplicades de manera directa a un bé individual i estable, que tinguin com a objectiu facilitar la seva apreciació, comprensió i ús. Aquestes accions només es realitzen quan el bé ha perdut una part del seu significat o funció a través d'una alteració o una deterioració passats. Es basen en el respecte del material original. En la majoria dels casos, aquestes accions modifiquen l'aspecte del bé.

Alguns exemples de restauració inclouen el retoc d'una pintura, l'assemblatge d'una escultura trencada, la modificació de la forma d'una canastra, la reintegració de pèrdues en un got de vidre.

Les mesures i accions de conservació de vegades poden tenir més d'una finalitat. Per exemple, la remoció de vernís pot ser tant restauració com a conservació curativa. L'aplicació de capes de protecció pot ser tant restauració com a

conservació preventiva. El re-enterrament de mosaics pot ser tant conservació preventiva com curativa.

La conservació és complexa i demanda la col·laboració de professionals experts i qualificats. En particular, qualsevol projecte que impliqui accions directes requereix d'una conservador-restaurador (ref. a la definició de la professió de l'ICOM-CC, Copenhaguen, 1984, i al codi d'ètica de l'ICOM).

Per a reunions internacionals i publicacions multilingües, la traducció al francès de la Terminologia serà: Conservation-Restoration (per a Conservació), Conservation préventive (per a Conservació preventiva), Conservation curative (per a Conservació curativa) i Restoration (per a Restauració)

Per a reunions internacionals i publicacions multilingües, la traducció a l'anglès de la Terminologia serà: Conservation (per a Conservació), Preventive conservation (per a Conservació preventiva), Remedial conservation (per a Conservació curativa) y Restoration (per a Restauració)

DIRECTRIUS PROFESSIONALS II. CODI ÈTIC

*ECCO. Confederació Europea d'Organitzacions de Conservadors-
Restauradors.*

*Document promogut per ECCO i aprovat per la seva Assemblea General.
Brussel·les, 7 de març de 2003.*

I. Principis generals per a l'aplicació del Codi

Article 1

El codi ètic incorpora els principis, obligacions i comportament que cada Conservador-Restaurador que pertanyi a una organització membre d'E.C.C.O. ha d'esforçar-se a seguir en la pràctica de la professió.

Article 2

La professió del Conservador-Restaurador constitueix una activitat d'interès públic i s'ha de practicar en compliment de totes les lleis pertinents i acords nacionals i europeus, particularment en els quals es refereixen a propietat robada.

Article 3

El Conservador-Restaurador treballa directament sobre el patrimoni cultural i adquireix una responsabilitat amb el propietari, el patrimoni i la societat. El Conservador-Restaurador té dret a treballar sense obstacles respecte a la seva llibertat i independència.

El Conservador-Restaurador té dret en totes les circumstàncies a rebutjar qualsevol petició que cregui contrària als termes o a l'esperit d'aquest codi.

El Conservador-Restaurador té dret a esperar que el propietari o el custodi li proporcionin tota la informació rellevant pel que fa a un projecte de conservació-restauració (de qualsevol grandària).

Article 4

No respectar els principis, obligacions i prohibicions del Codi constitueix una pràctica poc professional i portarà desprestigi a la professió.

És responsabilitat de cada cos professional nacional assegurar-se que els seus membres compleixen l'esperit i la lletra del codi, i actuar en el cas d'incompliment provat.

II. Obligacions cap al Patrimoni Cultural

Article 5

El Conservador-Restaurador respectarà la importància estètica, històrica i espiritual i la integritat física del patrimoni cultural confiat a la seva cura.

Article 6

El Conservador-Restaurador, en col·laboració amb altres col·legues professionals implicats amb el patrimoni cultural, tindrà en compte els requisits del seu ús social alhora que preserva el patrimoni cultural.

Article 7

El Conservador-Restaurador ha de treballar al millor nivell amb independència de qualsevol opinió respecte al valor comercial del patrimoni cultural.

Encara que les circumstàncies poden limitar l'abast d'una acció dels Conservadors-Restauradors, hauria de mantenir-se el respecte al Codi.

Article 8

El Conservador-Restaurador ha de tenir en compte tots els aspectes de la conservació preventiva abans de dur a terme una intervenció directa sobre el patrimoni cultural i ha de limitar el tractament solament en allò que sigui necessari.

Article 9

El Conservador-Restaurador s'esforçarà a utilitzar solament els productes, materials i procediments que, segons el nivell actual del coneixement, no danyen el patrimoni cultural, l'ambient o a la gent.

L'acció en si mateixa i els materials usats no han d'interferir, en la mesura del possible, amb cap examen, tractament o anàlisi futura.

Han de ser també compatibles amb els materials del patrimoni cultural i ser tan fàcil i totalment reversibles com sigui possible.

Article 10

El tractament de conservació-restauració del patrimoni cultural s'ha de documentar mitjançant un registre escrit i il·lustrat de l'examen de diagnòstic, de qualsevol intervenció de restauració i de tota informació rellevant.

L'informe deu també incloure els noms de tots els que han realitzat el treball. S'ha de presentar una còpia de l'informe al propietari o al guardià del patrimoni cultural i s'ha de mantenir accessible.

En aquest document s'ha d'especificar qualsevol requisit posterior per al magatzematge, manteniment, exhibició o accés a la propietat cultural.

Article 11

El Conservador-Restaurador ha d'emprendre solament treballs pels quals és competent.

El Conservador-Restaurador no ha de ni començar ni continuar un tractament que no sigui beneficiós per al patrimoni cultural.

Article 12

El Conservador-Restaurador ha d'esforçar-se a enriquir els seus coneixements i habilitats amb l'objectiu constant de millorar la qualitat del seu treball professional.

Article 13

Quan sigui necessari o apropiat, el Conservador-Restaurador col·laborarà amb altres professionals i participarà amb ells en un intercanvi complet de la informació.

Article 14

En qualsevol emergència en la qual el patrimoni cultural estigui en perill immediat, el Conservador-Restaurador – amb independència del seu camp d'especialització - proporcionarà tota l'ajuda possible.

Article 15

El Conservador-Restaurador no retirarà cap material del patrimoni cultural tret que sigui imprescindible per a la seva preservació o que interfereixi substancialment amb el valor històric i estètic del patrimoni cultural.

Els materials retirats hauran de ser conservats, si és possible, i el procediment documentat completament.

Article 16

Quan l'ús social del patrimoni cultural sigui incompatible amb la seva preservació, el Conservador-Restaurador discutirà amb el propietari o el guardià legal, si la fabricació d'una reproducció de l'objecte seria una solució intermèdia apropiada.

El Conservador-Restaurador recomanarà procediments apropiats de reproducció per no danyar a l'original.

III. Obligacions respecte al propietari o al guardià legal

Article 17

El Conservador-Restaurador ha d'informar al propietari completament sobre qualsevol acció requerida i especificar els mitjans més apropiats per a una cura continuada.

Article 18

El Conservador-Restaurador està lligat pel secret professional.

Per fer una referència a una part identificable del patrimoni cultural ha d'obtenir el consentiment del seu propietari o guardià legal.

Article 19

El Conservador-Restaurador mai ha de donar suport el comerç il·lícit de patrimoni cultural, i ha de treballar activament per evitar-ho.

Quan la propietat legal estigui en dubte, el Conservador-Restaurador ha de comprovar mitjançant totes les fonts disponibles d'informació abans que s'emprenqui qualsevol treball.

IV. Obligacions respecte als col·legues i a la professió

Article 20

El Conservador-Restaurador ha de mantenir un esperit de respecte per la integritat i dignitat dels col·legues, la professió de Conservació-Restauració, i les professions i professionals relacionats.

Article 21

El Conservador-Restaurador, deuria dins dels límits del seu coneixement, capacitat, temps i mitjans tècnics, participar en la formació d'interns i d'ajudants.

El Conservador-Restaurador és responsable de supervisar el treball confiat als seus ajudants i interns i té l'última responsabilitat sobre el treball dut a terme sota la seva supervisió. Ha de mantenir un esperit de respecte i integritat cap a tals col·legues.

Article 22

Quan el treball sigui (sencera o parcialment) subcontractat a un altre Conservador-Restaurador, per qualsevol raó, el propietari o el guardià haurà de ser informat.

El Conservador-Restaurador original és en última instància responsable del treball, tret que es prenguin mesures prèvies.

Article 23

El Conservador-Restaurador ha de contribuir al desenvolupament de la professió compartint experiència i la informació.

Article 24

El Conservador-Restaurador s'esforçarà a promoure una comprensió més profunda de la professió i un major coneixement de la conservació-restauració entre altres professions i el públic.

Article 25

Els informes referents a intervencions de conservació-restauració de les quals el Conservador-Restaurador és responsable són la seva propietat intel·lectual (conforme als termes del seu contracte d'ocupació). Té el dret de ser reconegut com a autor del treball.

Article 26

La implicació en el comerç de la propietat cultural no és compatible amb les activitats del Conservador-Restaurador.

Article 27

Quan un Conservador-Restaurador professional emprèn un treball que està fora de l'àmbit de la Conservació-Restauració, ha d'assegurar-se que no entra en conflicte amb aquest codi.

Article 28

Per mantenir la dignitat i la credibilitat de la professió, el Conservador-Restaurador ha d'emprar solament formes apropiades i informatives de publicitat referent al seu treball.

S'ha de tenir una especial cura en relació a les tecnologies d'informació per evitar la difusió d'informació inadequada, enganyosa, il·legal o desautoritzada.

Reconeixements

La Confederació Europea d'Organitzacions de Conservador-Restauradors (E.C.C.O.) va preparar les Directrius professionals d'E.C.C.O. sobre la base de l'estudi dels documents de les organitzacions nacionals i internacionals de conservació-restauració i Patrimoni.

El "Conservador-Restaurador: una definició de la professió" (ICOM-CC, Copenhaguen 1984) va ser el primer document adoptat per E.C.C.O.

DIRECTRIUS PROFESSIONALS III.

EDUCACIÓ I FORMACIÓ

E.C.C.O. Confederació Europea d'Organitzacions de Conservadors-Restauradors.

*Document promogut per ECCO i aprovat per la seva Assemblea General.
Brussel·les, 2 d'abril de 2004.*

I. Els objectius bàsics de l'educació en Conservació-Restauració

L'educació ha d'estar basada en els estàndards ètics més alts de la professió, dirigits a respectar la singularitat del patrimoni cultural i la seva importància estètica, artística, documental, ambiental, històrica, científica, social, o espiritual.

Després d'acabar la seva educació, els graduats han de ser capaços de treballar responsablement en el camp de la conservació-restauració del patrimoni cultural, incloent els aspectes tècnics, científics i artístics especialitzats.

Han de poder col·laborar amb la resta de les professions relacionades amb la preservació del patrimoni cultural.

Els graduats han de també ser capaços de dur a terme investigacions independents en el camp de la conservació-restauració i tecnologia i tècniques històriques.

L'educació està també enfocada a desenvolupar la resta de les capacitats importants indicades en les Directrius professionals d'E.C.C.O. I.

II. Nivell de formació

El nivell mínim per entrar en la professió com a conservador-restaurador qualificat ha d'estar en el nivell del Màster (o equivalent reconegut).

Aquest s'hauria d'aconseguir mitjançant un període d'estudi a temps complet en conservació-restauració de almenys 5 anys en una universitat (o en un nivell equivalent reconegut) i ha d'incloure pràctiques externes ben estructurades.

Ha de ser continuada per la possibilitat d'estudi al nivell de Doctorat.

L'educació teòrica i l'entrenament pràctic són de gran importància, i s'han d'organitzar equilibradament.

Després d'aprovar un examen final es concedirà al candidat un grau o un diploma.

També se li donarà una referència a les especialitzacions estudiades.

Depenent de les situacions nacionals, pot ser també rellevant avaluar la pràctica professional per confirmar la capacitat dels conservadors-restauradors per treballar, de forma ètica i competent en la seva especialització.

III. Entrenament pràctic

L'entrenament pràctic ha d'implicar el tractament d'objectes originals que es considerin particularment convenients per a l'ensenyament.

Els objectes triats han de proporcionar material per a un estudi de cas ben documentat que inclogui l'examen tècnic, la diagnosi i el tractament relacionat.

Des del principi de l'educació, tals estudis de casos fan que els estudiants entenguin cada objecte com un cas únic d'una manera orientada el més possible a la pràctica.

A més, els estudis de cas ofereixen la millor possibilitat d'integrar tots els aspectes teòrics, metodològics i ètics de la conservació-restauració en l'entrenament pràctic.

Es fomenten l'estudi i la pràctica de tècniques històriques, de la tecnologia, i dels processos de fabricació de materials relacionats, doncs promouen una major comprensió dels aspectes físics, històrics i artístics del patrimoni cultural.

IV. Instrucció teòrica

Un equilibri entre les ciències i les humanitats és imprescindible per a la instrucció teòrica. Els temes teòrics s'han de determinar segons l'especialització en el camp de la conservació/de la restauració i han d'incloure:

- Principis ètics de Conservació-Restauració
- Ciència (ex. Química, Física, Biologia, Mineralogia, Teoria del Color)
- Humanitats (ex. Història, Paleografia, Història de l'Art, Arqueologia, Etnologia, Filosofia)
- Història dels materials i tècniques, tecnologia i processos de fabricació
- Identificació i estudi dels processos de deterioració
- Exhibició i transport de la propietat cultural
- Teoria, mètodes i tècniques de Conservació, Conservació preventiva i Restauració
- Processos implicats en la fabricació de reproduccions d'objectes
- Mètodes de documentació
- Mètodes d'investigació científica
- Història de la Conservació-Restauració
- Qüestionis legals (ex. estatuts professionals, Llei del Patrimoni Cultural, d'assegurances, de negocis i d'impostos)
- Gerència (col·leccions, personal i recursos)
- Salut i seguretat (incloent aspectes ambientals)
- Habilitats de la comunicació (incloent tecnologia d'informació)

CRITERIS D'INTERVENCIÓ EN BÉNS MOBLES. DECÀLEG DE LA RESTAURACIÓ

IPCE. Instituto del Patrimonio Cultural de España. 2007

S'exposen a continuació els criteris bàsics que s'han de respectar en les actuacions de l'Institut amb la finalitat d'avançar en la conservació del Patrimoni des del màxim respecte cap al mateix.

Aquests criteris estaran subjectes a una revisió periòdica d'acord amb l'evolució de les investigacions en matèria de conservació, prevenció, i salvaguarda del Patrimoni Cultural.

1. D'acord amb les tendències actuals i les recomanacions dels organismes internacionals, l'aplicació **d'estratègies de prevenció del deteriorament** ha de ser la línia fonamental de la conservació dels Béns Culturals.

Els esforços i iniciatives d'intervenció han de concentrar-se prioritàriament en la planificació, investigació, aplicació i divulgació d'intervencions de conservació preventiva, actuant principalment sobre els diversos factors que, interactuant amb els Béns Culturals, conformen el seu medi.

2. En funció de la problemàtica de conservació del Patrimoni Històric Espanyol, paral·lelament a les actuacions de conservació preventiva, seran necessàries intervencions més dràstiques de **conservació curativa** i restauració, aplicades en els casos més greus de deterioració que impliquin un risc de pèrdua irremediable del ben cultural.

En aquests casos, s'aplicaria una metodologia d'intervenció basada en els criteris exposats en aquest decàleg:

3. Prèviament a qualsevol intervenció, es realitzarà una **investigació interdisciplinària** els resultats de la qual es reflectiran en un informe.

L'equip de treball estarà integrat per científics, historiadors de l'art, arqueòlegs, arquitectes, etnòlegs i restauradors de diferents especialitats.

A partir de les conclusions obtingudes s'establiran els criteris i la metodologia de treball a seguir.

4. El **principi de mínima intervenció** és d'importància transcendental.

Tota manipulació de l'obra implica risc, per tant, cal cenyir-se a allò que sigui estrictament necessari, assumint la degradació natural del pas del temps. S'han de rebutjar els tractaments massa intervencionistes que puguin agredir a la integritat de l'objecte.

Cal evitar l'eliminació sistemàtica d'addicions històriques. Una eliminació injustificada o indocumentada causaria una pèrdua d'informació irreversible.

En el cas que es decideixi eliminar una addició d'aquest tipus, haurà de justificar-se exposant sòlids arguments.

Abans d'intervenir, s'ha de realitzar una completa descripció i documentació dels elements que es van a eliminar, incloent tota la informació possible sobre els mateixos. Localitzats amb discreció, han de deixar-se testimonis significatius d'allò eliminat.

5. La **consolidació** es realitzarà amb productes i mètodes que no alterin les propietats físic químiques dels materials, ni l'estètica de l'obra i es localitzarà solament on es precisi.
6. La **neteja**, ja es faci a través de mitjans mecànics o químics, mai ha d'alterar els materials que componen l'obra, ni la seva estructura, ni l'aspecte primitiu de la mateixa.

Ha d'ésser homogènia, no s'han d'admetre neteges capritxoses que conduixin a acabats enganyosos o a la creació, de falsos històrics.

S'han d'utilitzar productes de reconeguda eficàcia i, encara així, cal realitzar proves de dissolvents localitzades en zones discretes, com seran discretes els tastos que sigui necessari realitzar, en qualsevol cas de reduït grandària i en llocs poc visibles.

La neteja no ha de ser profunda en cap cas, i caldrà conservar sempre la patina que imprimeix el pas del temps en l'obra, així com els eventuais vernissos antics, sempre que aquests últims no es trobin tan alterats que modifiquin el to original i dificultin la visió i interpretació de l'obra.

7. Només es recorrerà a la **reintegració** quan sigui necessària per a l'estabilitat de l'obra, o d'alguns dels seus materials constitutius; en aquells casos en els quals concorrin circumstàncies especials, la decisió s'haurà de decidir per un equip professional.

Sempre es respectaran l'estructura, fisonomia i estètica de l'objecte amb les naturals addicions del temps.

Són innecessàries les reintegracions quan les llacunes, una vegada realitzat el procés de neteja, queden perfectament integrades en l'efecte cromàtic i estètic del conjunt i no afecten a l'estabilitat de l'objecte.

Si és necessari realitzar reintegracions, es determinarà prèviament el criteri a seguir i la metodologia de treball, sent prioritari el màxim respecte a l'original.

Sempre que sigui possible, es recorrerà a qualsevol document, gràfic o escrit, que aporti dades fidedignes de l'aspecte original de l'obra.

Quant a suports i estructures, en ocasions cal efectuar consolidacions o reintegracions per problemes d'estabilitat de l'obra o de la seva funció.

Depenent de l'amplitud de la llacuna a reintegrar i de les característiques de la mateixa, s'utilitzaran materials similars als originals o ben materials sintètics.

Pel que fa a la pintura i a la policromia, les reintegracions han de justificar-se, a més, per la recomposició de la correcta lectura de les mateixes.

D'acord amb les circumstàncies es podrà triar entre diverses solucions: puntejat, ratllat, etc.

Si les faltes, una vegada realitzat el procés de neteja i consolidació, deixen el suport vist, de manera que el to d'aquest no distorsiona el cromatisme del conjunt, no serà necessari efectuar reintegracions.

Tota reintegració ha de cenyir-se exclusivament als límits de la llacuna, es durà a terme amb materials innocus i reversibles, clarament discernibles de l'original i a simple vista, a una distància prudent, deixant especialment recognoscible la reintegració a les zones adjacents a l'original.

Cas de ser necessària, la protecció final s'aplicarà tenint en compte les recomanacions donades pel personal especialitzat, evitant l'alteració de l'acabat primitiu, i respectant els estils històrics.

8. Finalitzada la intervenció es reunirà tota la documentació generada en el corresponent **informe**.

Es detallaran els criteris i metodologia de treball adoptats, així com els productes emprats, localitzant-se les zones on aquests s'han emprat i indicant-ne les proporcions aplicades i nom científic dels mateixos.

9. L'obra tractada serà reintegrada a la seva **ubicació original** sempre que aquesta reuneixi les condicions adequades; no obstant això, s'evitarà el retorn a la seva ubicació original en el cas que la restauració hagi estat motivada pel mal estat ambiental del lloc en què es trobava, tret que prèvia, o paral·lelament, una altra intervenció hagi esmenat aquests problemes i es pugui garantir la conservació d'aquesta obra.

10. La conservació del Bé Cultural no acaba amb la intervenció.

És fonamental programar rutines de control i **seguiment de les obres restaurades**, així com plans de manteniment que assegurin la seva òptima conservació.

Per evitar en el possible els factors de risc, serà necessari dotar als qui tenen la responsabilitat de vetllar per l'obra de les nocions fonamentals de conservació preventiva i comprometre'ls en el seu control i manteniment.